Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2020 - Sayı / Issue: 47
Sayfa/Page: 13-34
ISSN: 1302-6879

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
1982

Ulus-Devletin Küreselleşme Karşısındaki Genel Durumu

General Situation of the National-State Against Globalisation

• **Abdulvahap AKINCI***
• **Hilal ALPTÜRK****

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kocaeli / Türkiye.
Assoc. Prof., Kocaeli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Kocaeli /Turkey.
abdulvahap.akinci@kocaeli.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9973-1118

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Kocaeli / Türkiye.
Graduate Student, Kocaeli University, Institute of Social Sciences, Department of Political and Social Sciences, Kocaeli / Turkey.
hilal.alpturk.41@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2347-9881

Makale Bilgisi | Article Information
Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
18/02/2020
Kabul Tarihi / Date Accepted:
13/03/2020
Yayın Tarihi / Date Published:
31/03/2020

Atıf: Akıncı, A. & Alptürk, H. (2020). Ulus-Devletin Küreselleşme Karşısındaki Genel Durumu. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 47, 13-34

Citation: Akıncı, A. & Alptürk, H. (2020). General Situation of the National-State Against Globalisation. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute,* 47, 13-34

Öz

Modern dönemlerin ortaya çıkardığı en etkili aygıt konumunda olan ulus-devletler, zaman içerisinde farklı şekillerde kendilerini ortaya koymuşlardır. Bütün farklılıkları modern devletin kendi vatandaşını inşa etme gayesi ile tek tipleştirerek asimile ettiği sürecin ulaşmak istediği modern devlet yapısı, zaman içerisinde farklı sorun alanları ve tehditlerle de karşılaşmaktadır. Süreç içerisinde ulus-devletler kendi varlıklarını korumayı başarmışlardır. Küreselleşme ile birlikte bütün dünyanın adeta bir köy haline gelmesi, devletlerin kendi sınırları içerisindeki kontrolünün ve etkisinin sınırlanmasını beraberinde getirdi. Bu süreç içerisinde ulus devletlerin aşınarak zaman içerisinde yok olacakları yönünde bazı yaklaşımlar da ortaya atılmıştır. İletişimden, ulaşım ve ticarete hemen her alanda küreselleşmenin etkisinin her gün daha da artması, zaman içerisinde aşamalı olarak ulus-devletler ortadan kalkacaktır yaklaşımının bilim çevrelerde dillendirilmesinin temel argümanı olmuştur. Fakat 21. yüzyılda yaşanan bazı gelişmeler ulus devletlerin yok olması bir tarafa, farklı bir formatta da olsa güçlü bir şekilde varlıklarını sürdüreceğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, ulus devletlerin oluşum, gelişim ve karşılaştıkları sorunlar ile günümüzdeki durumu irdelenerek gelecek perspektifi oluşturulmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Devlet, ulus-devlet, küreselleşme.

Abstract

Nation-states, which are the most effective devices of modern eras, have manifested themselves in different ways over time. The modern state structure, which the modern state wants to achieve by assimilating all the differences by aiming to build its own citizens, also faces different problem areas and threats over time. In the process, nation-states managed to protect their existence.The fact that the whole world has become a village with globalisation has brought the control and influence of the states within their borders to be limited. In this process, some approaches have been introduced that nation-states will also erode and disappear over time. The fact that the impact of globalisation is increasing day by day in every field from communication to transportation and commerce has been the main argument of the fact that the nation-states approach will gradually disappear over time in the scientific circles. However, some developments in the 21st century reveal that the destruction of nation-states will continue to exist strongly, albeit in a different format.In this study, a future perspective by examining the formation, development and problems faced by nation-states and their current situation is projected.

Keywords: State, nation-state, globalisation.

Giriş

Farklı bakış açıları sebebiyle pek çok tanımı bünyesinde barındıran ulus-devlet, dini ve siyasi pek çok kriz sonucunda, tarihteki "devlet" tanımlamasından farklılık gösterecek bir şekilde ortaya çıkmıştır. Tarihin belli bir döneminde, belli şartların gelişmesi sonucunda ortaya çıkan modern ulus-devletler, kendi makbul vatandaşını farklı bir formatta inşa etme yoluna gittiler.

Modern bir olgu olan ulus-devlet, toplumlara yeni bir aidiyet hissi vererek bir arada bulunmalarını ve aynı amaç doğrultusunda var olmalarını sağlamaktadır. Geleneksel devletlerde mevcut olan aidiyet duygusu, devletten ziyade içerisinde bulunulan dini gruba karşıydı. Hâlbuki modern ulus-devletler, bireylerin başka yapılara değil, kendisine aidiyet duygusu beslemesini amaçlamaktadır. Ulus-devlet oluşumunu tamamladığı andan itibaren çeşitli kimlikleri tek bir çatı altında toplayarak homojen bir toplumsal yapı meydana getirme gayesi gütmüştür.

Küreselleşme olgusu, ulus devlet yapılanmaları açısından ciddi bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Küreselleşme günümüz toplumunu öylesine derinden etkilemektedir ki, bu durum, bireylerin kimliklerinden kopmalarına ve ulusal değerlerini unutup, kimliksizleşmelerine veya evrenselci bir kimlikle kendilerini tanımlamalarına sebep olmaktadır.

Küreselleşme karşısında ulus-devletin varoluşsal sınırlarının aşınmaya uğraması sonucu ortaya çıkan pek çok görüş bulunmaktadır.

Bu görüşler içerinde en önemlileri ise *aşırı küreselleşmeciler, kuşkucular* ve *dönüşümcüler*dir. Bu üç görüş çerçevesinde ulus-devletin mevcut durumunu incelemek ve üzerinde bulunulan tartışmaları mercek altına almak, ilerleyen süreçte devlete kazandırılacak yeni bir tanım olup olmadığını veya yeni bir toplumsal krizin eşiğinde olunup olunmadığını anlamak açısından elzemdir.

Bu çalışmada küreselleşmenin ulus-devlet olgusunu nasıl etkileyip dönüştüreceği irdelenmeye çalışılmıştır. Ulus-devletlerin küreselleşme ile birlikte tarih sahnesinden silineceğine dönük yaklaşımlar ile varlığını devam ettireceği anlayışı eldeki veriler ile irdelenmiştir. Bu bağlamda ulus-devletlerin iddia edildiği gibi tarih sahnesinden kalkmayacakları, hatta farklı bir formda varlıklarını sürdürdükleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Literatür taraması yöntemi ile toplanan veriler üzerinden belli sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

1. Ulus-Devletin Ortaya Çıkışı

Ulus devletlerin belli bir tarihsel sürecin ve bu süreçte ortaya çıkan gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıktıkları söylenebilir.

1.1. Kavramsal Çerçeve; Ulus, Devlet, Ulus-Devlet, Küreselleşme

Ulus kavramı ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Daha sonra Fransız ve Amerikan Devrimleriyle uluslararası bir statüye ulaşmıştır (Zabunoğlu, 2018: 538). Ulus, modern dünyada insanların kimlik ihtiyacına cevap veren bir aidiyet şeklidir. Ulus, ortak tarih, ortak dil, ortak kültür gibi unsurları barındıran topluluk olarak tanımlanabilmektedir (Uğuz ve Saygılı, 2016: 129). Ernest Renan'ın belirttiği gibi, insanlar gibi ulus da köksüz değildir. Tıpkı bireyler gibi uluslar da uzun bir emek, fedakârlık ve bağlılık tarihinin (geçmişinin) son noktasıdır. Renan ulusu manevi bir aile olarak görmekteydi (Langewiesche, 2000: 9). Siyasi olarak, modern dünyada iktidar meşruiyetini ulus-devletten almaktadır. Devletin meşruluğu ise ulusun çıkarlarına dayanmaktadır. Bu anlamda ulus ve devlet arasında böyle bir ilişki olduğu söylenebilir.

Devlet, tarihsel süreç içerisinde çok farklı şekillerde tanımlamıştır. Bunun sebebi tarih boyunca kurulan devlet düzenlerinin toplumsal krizleri barındırmasıdır. Bu krizler sonucunda yeni akımlar ve beraberinde yeni yönetim biçimleri de ortaya çıkmaktadır. Antik çağdan feodal devlete, feodalizmden kapitalist devlete, kapitalizmden sosyalizm ve liberalizme geçişte bu toplumsal krizler kendini göstermektedir. Antik çağ düşünürlerinden olan Platon ve Aristo bu

çağın bunalımını atlatmanın yolunu imparatorluklar kurmakta bulurken, Machiavelli ve Thomas Hobbes gibi düşünürler ise feodal devletin gelişen piyasayı kontrol edememesindeki krizi görmüş ve bunun çözümünü önce mutlak devletlerde sonra ise ulus-devlette olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece her yeni olan şey gibi devlet de yeni bir sunumla yeniden tanımlanabilmektedir (Köktürk, 2011: 73-74).

Devlet denince akıllara gelen ilk husus, sözlük anlamında olduğu gibi; belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insan topluluğu şeklinde somut bir indirgemeciliktir (Uğuz ve Saygılı, 2016: 129). Oysa "sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı, türdeşleştirerek, ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan modern bir olgu" (Guibernau, 1997: 93) olan ulus-devlet tanımdan da anlaşılacağı üzere içinde kültürü, değerleri, gelenekleri, kökenleri, kısacası birlikteliği ve bütünlüğü barındıran daha soyut fakat devletin somut unsurlarıyla can bulan ve içinde milliyetçiliği barındırması hasebiyle sosyolojiye hitap eden bir kavramdır.

Wallerstein'a göre (2009, 71-73), modern devletlerin en belirgin yönleri, egemenlik iddiasında bulunmalarıdır. Egemenlik kavramı iki yönlü olarak kullanılmıştır. İç ve dış egemenlik şeklinde. İç egemenlikte kasıt, devletin, ülke içerisinde hiçbir engel olmaksızın istediği bütün düzenlemeleri yapabilmesi ve bütün vatandaşların bu düzenlemelere uymasıdır. Dış egemenlikte ise, devletlerin birbirinin iç işlerine müdahale etmemeleri, karşılıklı olarak egemenliklerini tanımaları söz konusudur.

Modern ulus-devletlerin işlevleri arasında yer alan yargılama, eğitim, güvenlik gibi alanlarda yetkiler krallık ve kilise tarafından kullanılmaktaydı. Egemenlik kavramı, bu güçlerden birisinin diğerine kendi üstünlüğünü kabul ettirmesi amacıyla kullanılmaktaydı. Monarşilerin bu gücü elde etmeleri ancak çok uzun mücadelelerden sonra mümkün olabildi. Egemenlik kavramını "güçler arasında en üstünü" (superanus) anlamında ilk olarak kullanan Machiavelli olmuştur. Buna karşın, siyaset literatürüne egemenlik kavramını sokan Jean Bodin olmuştur (Çetin, 2008: 39). Bodin, egemenliği mutlak ve sınırsız olarak görmektedir. Bu bağlamda egemenlik tektir, bölünmez ve devredilemez (Kapani, 1997: 56).

Baumann (2006: 25), ulus-devletlerin, uzlaşmaz gibi görünen iki farklı felsefenin bir birleşimi olduklarını savunuyor. Bu felsefeler, eylemlerin temeli olarak duygulara başvurmayı öngörmekte olan

"romantizm" ile amaç ve verimliliğe başvurmayı öngören "akılcılık"'tır.

Thomas Hobbes, devleti tanımlarken determinist yöntemlerden faydalanarak insanın doğa halini ve buna bağlı olarak devletin ortaya çıkışını tasavvur eder. Hobbes'un devleti biçimlendirme şekli olan *sosyal fizik* düşüncesinde maddeler nasıl atomlardan oluşuyorsa, devlet de bireylerin birleşmesiyle ortaya çıkmaktadır (Hobbes, 1995: 129-130). Doğada var olan her şey maddelerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır ve Hobbes maddeleri *yapma* ve *doğal* olarak ikiye ayırır. Daha önceleri devlet yoktur ve *doğal* olan insanlar toplum sözleşmesiyle *yapma* olan devleti ortaya çıkarmıştır (Gökberk, 2010: 252). Daha da genişletmek gerekirse, Hobbes'a göre insan her şeyden önce kendi varlığını ayakta tutmaya ve bunun için de doğal olan her şeye sahip olmaya çalışmaktadır. Bu durum da herkesin birbirini rakip görmesine ve bu nedenle doğadaki herkesin birbirinin kurdu yani orijinal ifadeyle "homo homini lupus" olarak mücadele etmesine sebep olmaktadır. Ortaya çıkan bu güvensizlik ortamı, insanın kendi varlığını ayakta tutma çabasıyla birleşir ve herkesin güvenliğini sağlayacak tek kurum olan Leviathan* böylece sahnede yerini alır (Hobbes, 1995: 92-93). Hobbes'un güvenlikten kastı yalnızca yaşamın korunmasıyla değil aynı zamanda insanın mutlu olması için devletin gerekeni yapmasıyla da alakalıdır. İnsanın mutluluğunda devlete düşen görev ise istihdam sağlamak ve tembellikle mücadele ederek insanları çalışmaya teşvik etmekten geçer (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 28).

Tüm bu anlatılanlardan yola çıkılarak Hobbes'un Leviathan'ının aslında ulus-devletle benzeşir yönleri olduğunu söylemek mümkündür. Devleti ortaya çıkaranlar aynı korku ve korunma duygusuna sahip bireylerden oluşmaktaysa (Uğuz ve Saygılı: 2016: 133), bu durum bireylerin kendi saflarını belirlemeye ve aynı duyguları paylaştıkları insanlarla bir arada bulunmaya teşvik eder. Böyle bir durumda ise ulus-devletteki bütünlük ve aidiyetlik unsurlarının Hobbes'un tasavvur ettiği devletle benzerlik taşıdığı söylenebilir. Fakat Hobbes'un, bireyi her şeye sahip olmak isteyecek kadar hırslı ve istediklerini elde etmek için rakipleriyle mücadeleye girişebilecek kadar saldırgan görmesi, onu ulus-devletçi bir anlayıştansa yalnızca devleti şekillendiren bir tutuma itmektedir. Zaten böyle bireylerden oluşan bir halkın devlet içinde söz hakkına sahip olması düşünülemez. Buna rağmen ulus-devlet ve devletin kavramsal olarak farklarının anlaşılması açısından Hobbes'un bu düşünceleri ışık

* Leviathan, Tevrat'ta geçen bir canavarın adıdır ve Hobbes'da mutlak devletin simgesidir.

tutmakta ve en önemlisi de geçmiş tecrübelerde devletin yerini hissettirmektedir. Hobbes'un teorisinden çıkarılması gereken sonuç ise devletin, kendisine tâbi olan her bireyi kucaklayan, koruyan, güvenliğini ve refahını sağlayan bir unsur olmasıdır (Küçükalp, 2011: 80-81).

Küreselleşme kavramını açıklamaya yönelik birçok tanım bulunmaktadır. Tanımların ortak özelliği, ortak bir tanım üzerinde anlaşmaya varamamalarıdır (Kurtdaş, 2018: 154). Küreselleşmeyi açıklamada yararlanılan ideolojiler değiştikçe, küreselleşmenin tanımı da değişmektedir (Zengingönül, 2004: 5). Bu kavram hem mevcut durumu hem de belirli bir süreci ifade ettiğinden bazen devam eden gelişmeler, bazen mevcut durum, bazen de gelecekle ilgili tahminleri tanımlama unsuru olarak ele alınmaktadır. Küreselleşme, farklı toplumsal kültürlerin ve inançların daha yakından tanınması, ülkeler arasındaki her türlü ilişkinin yaygınlaşması ve yoğunlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutupların ortadan kalkması sonucunu doğuran kaçınılmaz bir süreçtir (Yücel ve Pustu, 2006: 119).

Küreselleşme, ekonomik olduğu kadar siyasal ve kültürel alanda da kendini göstermektedir. Küreselleşme üzerine yapılan tanımlamalar yeni olsa da küreselleşme yeni bir olgu değildir; nesilden nesle öğrenilerek, genişleyerek, geliştirilerek ve kökleşerek kümülatif bir şekilde ilerlemekte ve bu ilerlemeye karşı konulamamaktadır. Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle Türkiye'de yaşamakta olan bir birey, çalışmakta olduğu Japon şirketinden çıkıp, Alman marka arabasıyla gittiği İtalyan restoranında, Amerikan yapımı cep telefonundan, Çin'in enflasyon değerlerine göz atabilmektedir. Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere dünya adeta küçük bir köy haline gelmiştir. Küreselleşme beraberinde tüm yenilikleri ve değişimi getirmiştir. Böylesi bir ekonomik gelişim ve kültürel değişim sürecinde siyasal bir olgu olan ulus-devletin aynı kalması da mümkün olmayacaktır (Kurtdaş, 2018: 155-156).

Giddens'a göre (2000: 15), küreselleşme, hayatımızı idama ettiğimiz yöntemleri yeniden yapılandırmak anlamına gelmektedir. Küreselleşmenin itici gücü Batı'dır. Küreselleşmede ABD'nin ekonomik ve siyasal gücünün etkisi büyüktür. Küreselleşme bütün devletler üzerinde etki yapmaktadır.

Küreselleşme kavramı duygusal bir yük taşır hale gelmiştir. Bazıları için bu kavram, uluslararası sivil toplum vaadini çağrıştırmaktadır ki, bu yapı uluslararası barış ve demokratikleşme çağını açacaktır. Buna karşın küreselleşmeyi bir tehdit olarak görenler de vardır. Onlara göre, ABD'nin ekonomik ve siyasal hegemonyası

dolayısıyla kültürel olarak da türdeşleşmiş bir dünyanın ortaya çıkmasına neden olacak (Berger, 2003: 10).

ABD'nin popüler kültüründen statü simgeleri ve yiyeceklerine kadar çok geniş kapsamlı bir yelpaze bütün dünyayı kaplamış durumdadır (Hunter ve Yates, 2003: 329). Kovacs (2003: 176), küreselleşme ile özdeşleştirilen Coca-Cola, McDonald's ve rock müziğin bile hep aynı kalıplarla taklit edilmediğini, yerel öğelerle birlikte farklı toplumlarda yer bulduklarını savunmaktadır.

Küresel kültür, popüler kültür üzerinde belirgin ölçüde etkili olmaktadır. Gerek Hollywood yapımları gerekse Japon çizgi filmleri bütün dünyada bir etki yapmaktadır. Yine bu bağlamda Dünya Kupası, NBA maçları belli bir tüketim alışkanlığını da yaymaktadır (Yan, 2003: 37). Küresel iş kültürünün en temel boyutunu pazarlama oluşturmaktadır (Kellner ve Soeffner, 2003: 141). Aoki (2003: 76), 1970'lerden itibaren başlayan, küreselleşme süreciyle ortaya çıkan tüketim kültürünü "fast-food'laşma" kavramıyla tanımlama yoluna gitmiştir.

Küreselleşme dendiği zaman, ulusal ve yerel kimlikleri, gelenek ve kültürleri kökten sarsan, hatta dünyada gerçekleşen türdeşleşme ile bu değerlerin yok edildiği bir süreç olarak anlamak doğru olmayacaktır. Küreselleşme aynı zamanda yerelleşmeyi ve yerel farklılıkları daha fazla ön plana çıkaran bir süreç olarak da etkili olmaktadır (Hsiaq, 2003: 57). Küreselleşme ile birlikte bir taraftan dünya küçük bir köy haline gelirken, diğer taraftan da lokal olan ön plana çıkmaya başlamaktadır. Bu durumu Roland Robertson "Glokalleşme" olarak adlandırmaktadır. Bu durumda global olan yerelleşirken, yerel olan da globalleşmektedir (Robertson, 2011: 188-196).

Küreselleşme sadece Batı'nın, özellikle de ABD'nin kültürel hegemonyası olarak da görülmemeli. Bu süreç bütün dünyayı etkilemektedir. Srinivas'a göre (2003: 98-99), küreselleşme sadece Batı'dan dünyanın geri kalanına yayılmamakta, aynı zamanda diğer ülkelerden de Batı toplumlarına yayılmaktadır. Nasıl ki Batı toplumlarından kültürel öğeler Hindistan'a giriyor ise, aynı şekilde Hindistan'ın kültürel ürünleri de Batı'da kendine yer bulabiliyor. Yani bu süreç tek yönlü işlememektedir.

Maalouf'un da belirttiği gibi (2009: 27), insanlar kendilerini en fazla saldırıya uğrayan aidiyetleriyle tanımlama yoluna gitmektedirler. Küreselleşme ile birlikte en çok saldırıya uğrayan ve tehdit altında olan aidiyet, milli kimliklerdir. Bundan dolayı ulus-devlet savunusu daha fazla ön plana çıkmaya başladı.

1.2. Ulus-Devletlerin Ortaya Çıkışı

Ulus-devlet 16. yüzyılda, Batı Avrupa'da kapitalizm ve Otuz Yıl Savaşları'yla birlikte gelişen bir kavramdır. Ulus-devlet kaynağını Avrupa'dan almaktadır (Zabunoğlu, 2018: 537). Başka bir ifade ile ulus-devletleri Avrupa tarihinin bir ürünü olarak görmek mümkündür (Langewiesche, 1995: 190). Bu sebeple ulus-devletin tarihsel kökenini anlayabilmek açısından ortaçağ Avrupa'sının incelenmesi gerekmektedir (Akbulut, 2007: 261).

Ortaçağ Avrupası'nın en belirgin özelliği; içerisinde soylular, rahipler, köylüler ve serfleri barındıran farklı ayrıcalıklara sahip sınıflı toplum yapısının bulunduğu, feodal bir düzen olan ve yönetim şeklinin teokratik olduğu Hıristiyan bir topluluk oluşudur (Ağaoğulları ve Köker, 2011: 94-95). Ayrıcalıklı sınıflar olan soylular ve rahipler dönemin geçim kaynağı olan toprağı ellerinde barındırırken, köylüler ve serflerin yaptığı üretimden de ayrıca payını almaktadır. Askeri gücü de tekelinde bulunduran soylu sınıfı, saltanatının güvenliğini düşünen krala daha yakın bir pozisyonda olduğundan, hiç şüphesiz yönetimde de payları olduğunu göstermekte ve kralın mutlak egemenliğine gölge düşürmektedir. Bu anti eşitlikçi ve egemenliğin tam olarak nerede olduğunun kestirilemediği yapı tarihsel süreç içerisinde tökezleyerek ilerlediği 11. yüzyılda Haçlı Seferleri'nin başlaması, 14. yüzyıldaki veba salgını ve iklimdeki olumsuzluklar sonucunda ortaya çıkan köylü isyanları gibi sebepler kentlerin uyanışını beraberinde getirmiştir. Kentleşmenin beraberinde getirdiği tarımdan ticarete geçiş de halkın zenginleşmesini sağlayınca, ticaretle uğraşan burjuva sınıfı gelişmiş ve parayla dünyevileşen halkın kiliseden uzaklaşmasına sebep olmuştur (Köktürk, 2011: 80,88).

Kilisenin otoritesini kaybetmesi kral ile kilise arasında sürtüşmelerle sonuçlanınca feodal düzende ticaret olanaklarının kısıtlı olmasından dolayı tam anlamıyla gelişemeyen burjuva sınıfı, kral ve feodal beylerin yanında yer almıştır. Bu ittifak neticesinde Avrupa'da kilise zayıflamış merkezi krallık gelişmiş ve daha farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse ulusal egemenlik kavramıyla gelişen bir ulus-devlet anlayışına adım atılmıştır (Oran, 1997: 48-49).

Ulus-devletin modern bir olgu olarak ortaya çıkışında ise dikkati üzerine çeken hususlar Otuz Yıl Savaşları ve sonrasında 1648'de imzalanan Westphalia Barış Anlaşması'dır. Otuz Yıl Savaşları'nın öncesi tarihsel süreç incelendiğinde, Reform hareketinin başlangıcının ilk emaresi olan İncil'in başka dillere tercüme edilmesi ve İncilin yoruma açık hale gelerek yeni bir Hristiyanlık mezhebi olan Protestanlığın ortaya çıkışı sonucu Katolik Mezhebi ile olan mücadelesi dikkat çekmektedir (Akıncı, 2012: 68). Martin Luther'in öncülüğünü

yaptığı Protestan Mezhebi, Katoliklerle giriştiği savaşı kaybetmiş, kaybedilen bu savaş sonucu yapılan anlaşma hükümleri gereğince yüzün üzerinde olan Alman prensleri Katoliklik ve Luthercilik arasında serbest bir seçim yapabileceğini kararlaştırılmıştı. Fakat taraflar anlaşmanın hükümlerine uymayınca bir diğer mezhep olan Kalvenizm akımının yanında Protestanlık da yayılmaya başlamıştır. İspanyadaki Habsburg kralı Katolik mezhebini güçlendirmek isteyince de savaş kaçınılmaz hale gelmiş ve bu da Otuz Yıl Savaşları'nın tarih sahnesine çıkmasına sebep olmuştur (Erözden, 1997: 31-32).

Otuz Yıl Savaşları, Fransız Devrimi öncesinin en büyük Avrupa savaşıdır ve Protestanların zaferi sonucu 1648 Westphalia Barışı ile bitmiştir. Barışı hızlandıracak olan konferans Avrupa'nın en büyük konferansı sayılabilir. Daha önce uluslararası toplantılar dini nitelikteyken, Westphalia, devlet, savaş ve iktidar sorunlarının tartışıldığı laik bir konferanstır. Bu nedenle söz konusu konferans daha öncekilerden çok daha farklı bir anlayışla gerçekleştirilmiştir. O kadar ki Papalık temsilcisi dinlenmediği gibi, anlaşma Papa'ya imzalatılmamıştır. Kilisenin gücü tam anlamıyla sınırlandırılmıştır (Sander, 2009: 100).

Bu sayede Westphalia Anlaşması'nın devletlerarası sistemin kuruluşunun başlangıcı olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Kurtdaş, 2018: 157). Anlaşmanın hükümleri imparatorluğa bir dizi önlemler getirmiş; imparator bu anlaşmaya göre savaş ilan edemez, vergi ve asker toplayamaz hale getirilmiştir. Bu anlaşmayla birlikte modern devlet sisteminde yeni ve değişik bir ilişki biçimi ortaya çıkmıştır (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 73). Büyük ve güçlü devletler parçalandı, kendi halklarını (özel halkı) barındıran yeni devletler kuruldu (Merriman, 2018: 192). Bu anlaşma aynı zamanda milli devletlerin doğuşu demektir ki bu da Fransız Devrimi'nin alt yapısını oluşturdu. Beraberinde modern devletler hukukunun temeli atıldı ve günümüzdeki devletlerarası hukuk oluşmaya başladı (Bacık, 2006: 58). Bir devletin bir devlete ne şartlar altında savaş açabileceğine ve ne şartlar altında sınırlarını koruması gerektiğine dair temel unsur teşkil eden ifadeler bu anlaşmada yer aldı. Anlaşmada dikkat çeken bir başka husus ise devletlerarası hukukta devletlerin eşit sayılması ve devletlerin birbirinden üstün olmadığının vurgulanmasıdır (Zabunoğlu, 2018: 547). Hiçbir devletin diğer devletin içişlerine karışamayacağı da anlaşma maddeleri arasında yer almaktadır (Sander, 2009: 102-105). Ezcümle Westphalia Anlaşması günümüzdeki egemenlik anlayışı ve uluslararası toplum için modern bir başlangıç olmuştur.

Ancak bu süreçte gelişen burjuva sınıfı zamanla, yanında yer aldığı kralın karşısında bulunmaya başlamış, yönetimde hak sahibi

olabilmenin peşine düşmüş ve çözüm parlamenter demokraside bulunmuştur. Burjuva iktidarı kraldan alınca daha önceleri ilah veya kişiye yönelen *toplumsal sadakatin* kimde olduğu sorusu ortaya çıkmıştır. Ancak büyük bir gelişme gösteren ve toplumsal ilişkilerin birbiri içine girdiği bir ortamda ilah veya kişisellik yer edinemeyeceğinden bütün bireyleri içine alan *ulus* kavramı böylece ortaya atılmıştır (Oran, 1997: 48-50).

Ulus kavramı ancak 18. yüzyılda siyasi bir topluluk anlamını kazanmıştır (Geulen, 2011: 440). Milleti siyasal organizasyonun temeli olarak kabul eden *ulusçuluk* kavramı ise köklerini Fransız Devrimi'nden almaktadır. Modern ulusçuluğun babası sayılan Jean Jacques Rousseau'nun *genel irade* hakkında yazdıklarından etkilenen ve burjuvazinin desteğini arkasına alan devrimciler krala karşı ayaklanmış, vatandaş olmayı ve iktidarın anayasaya bağlı kurulmasını talep etmişlerdir (Yılmaz, 2001: 196-197). Gellner'e göre, Batı tipi milliyetçilik, halkta mevcut olan farklılık ve çeşitliliğe ilgi göstermemekte ve yok saymaktadır (Gellner, 2009: 243). Bu durum aslında ulus devlet olgusunun şekillenmesinde de etkili olmuştur.

Fransız Devrimi sonrasında ulusal piyasanın oluşmasının önündeki belirli zümrelere verilen ayrıcalıklar ortadan kalkmış, yargılama, vergileme ve gümrük ulus çapında tek bir bütün haline gelmiştir. Ulusal bir ordu kurularak bu orduda tüm toplumsal kesimin görev alabilmesi sağlanmıştır ki yazılanlardan hatırlanacağı üzere orduyu elinde bulunduran soylu zümresinin işlevi de burada törpülenmiştir. Böylece merkezileşmiş, bürokratik ve profesyonel bir devlet kurulmuştur. Ulus-devletin gelişim süreci böylelikle tamamlanmıştır. Bundan sonraki süreç içerisinde de Fransa'nın bu devriminden etkilenen ülkeler zamanla kendilerini vatandaş esasına dayanan *ulus-devlet modeli* içerisinde bulmuştur (Akbulut, 2007: 309-310).

Sarıbay'a göre Batı'da ulus-devlet yapılanması dört aşamada gerçekleşmiştir: *Birinci aşama;* 15. ve 18. yüzyıl arasında geçen ulus-devletin ortaya çıkma aşamasıdır. Aristokrasi bu aşamada kültürel, ekonomik ve politik bağlamda bütünleşmiştir. *İkinci aşama;* aristokrasi ve halk kitleleri karşı karşıya gelerek kitlesel hareketler içinde bütünleşmiştir. Ortaya yeni kimlik olguları çıkarak aristokrasi, kilise ve egemen kimliklerin mücadele süreci baş göstermiştir. *Üçüncü aşama;* yurttaşlık kavramı kendini göstermiş, halkın egemenliği, demokrasi gibi kavramlara vurgu yapılarak siyasi partilerin örgütlenip çıkarlarını birleştirdiği bir aşamaya geçilmiştir. *Dördüncü aşama;* merkezi devletin yönetim uygulama alanını büyüttüğü dönemdir. Sosyal devlet anlayışı bu döneme tekabül etmektedir (Sarıbay, 1998: 73-74).

Modern Avrupa'nın şekillenmesinde ulus-devletler hiçbir şekilde tek tip olarak ortaya çıkmamıştır. Stone Rokkan'a göre 16. yüzyıldan başlayarak oluşan ve kendini geliştiren üç tür siyasi düzen söz konusu olmuştur. Bunlardan ilki, iç düzen olarak demokratikleşen, merkezi olarak yönetilen, topraksal olarak sınırları belli krallık türü. Bu yapıdaki ulus devletleri Batı Avrupa'da görmek mümkündür. İkincisi gelişmiş kapsayıcı siyasi merkezin olmadığı, manevi ve dünyevi bağların belirleyici olduğu göreli bağımsız şehir ittifaklarından oluşan yapılardır. Bu tür devletler orta Avrupa'da görülmektedir. Üçüncü olarak ise güçlü merkezi yapının olduğu, otokratik imparatorluklardır. Bu devletlerde etnik ve kültürel olarak heterojen yapı söz konusudur. Bu tür devletler ise doğu Avrupa'da görülmekteydi (Lepsius, 1990: 257).

1.3. Ulus-Devletin Meşruiyet Kaynağı

Ulus-devlette meşruiyet kaynağı din, soy veya krallık olmaktan çıkmıştır. Artık meşruiyetin yegâne kaynağı olarak halk görülmektedir (Habermas, 2002: 8). Bütün vatandaşlar birbirlerini eşit olarak kabul ederken, vatandaşlık kavramı genelleştirilerek her yurttaş ülkenin egemenliği ile direkt bağlantılı hale getirilmiştir. Böylece ulusal dayanışma gerçekleştirilmiş ve milliyetçilik bu bağlamda ulus-devletin ideolojisi haline gelmiştir (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 73-74). Ulus-devlet bu manada bireyselleşen yurttaşlar üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmaktadır. Aslında ulus-devlet homojen bir toplum olmadığı halde homojen bir toplum oluşturma gayesi gütmektedir (Akıncı, 2002: 64-65). Ulus devletler her ne kadar ulusu birbirine bağlayan mevcut ortak değerlerden bahsetse de, ortak kültür, değer ve sembolleri olan bir ulusu inşa etmeye çalışmışlardır (Osterhammel, 2003: 325).

Bu noktadan itibaren patrimonyalizm terk edilerek Weber'in de işaret ettiği şekliyle yasal-ussal bürokratik bir yönetim şekli benimsenmeye başlanmıştır (Tanrıverdi, 2017: 76). O zamana kadar derebeylerinin ve prenslerin kullanmakta oldukları iktidarın yerini bürokrasi almaya başlamıştır. Artık kamu işlerinde çalışanlar, prensin veya kralın hizmetçileri olmaktan çıkarak, devletin ve milletin görevlileri olarak işlev görmeye başladılar. Kamu çalışanları, yöneticilerin talimatlarına göre değil, kanunların çizdiği çerçevede çalışmaya başladılar (Eryılmaz, 2004: 75-77). Ayrıca uzun yıllar devam eden din savaşları modern ulus-devletleri, kurumsal alt yapısını Machiavelli'in çizmiş olduğu laiklik ile bir araya getirmiştir (Akıncı, 2012: 64).

Önceki devletler çoklu ve bölünmüş bir yapıda olmasına karşın modern ulus-devlet sınırları belirlenmiş bir bütün olarak ortaya çıkmaktadır (Akıncı, 2012: 64). Ulus-devletler, düzenli orduların

kurulması, merkezi savunmanın önem kazanması, sınırların kesin olarak belirlenmiş olması, yurttaşların içte ve dışta güvenliğinin sağlanması, aynı zamanda ulusal egemenliği ve ulusal bağımsızlığı kabul ettirmesiyle geleneksel devletten ayrılmaktadır (Coşkun, 1997: 165).

2. Küreselleşme ve Ulus-Devlet

Modern ulus-devletler, sınırları belli olan devlet içerisinde vatandaşlarını istediği şekilde şekillendirme konusunda oldukça bağımsız şekilde hareket edebilmiştir. Ülkelerin kendi içlerindeki egemenlik hakları, dış müdahalenin yolunu zorlaştırmaktaydı. Modern devlet, kendi makbul vatandaşını istediği gibi kontrol edebilmekteydi. Ulusal basının kontrol edilmesi çok zor değildi. Devlet tekelinde olan televizyon yoluyla da istediği şekilde propaganda yapma imkânına sahipti. Hâlbuki küreselleşme ile birlikte bütün bu alanlarda sınırlar anlamsızlaşmaya ve devletin kontrolü ortadan kalkmaya başlamıştı.

İlk ortaya çıkışı Avrupa olan ulus-devlet sistemi 1980'lere kadar bozulmadan var olan klasik yapısını sürdürürken, 1980'den sonra küreselleşme olgusunun ortaya çıkışıyla birlikte değişim sürecine girmiştir. Küreselleşme olgusu ulus-devletin kültürel, toplumsal ve ekonomik yapılarında değişime sebep olmuştur (Tanrıverdi, 2017: 80-81).

Dünya özellikle 1990'dan itibaren önemli değişim ve dönüşüm yaşamaktadır (Aslan, 2009: 290). *Küreselleşme* diye adlandırılan bu süreç en küçük toplumsal birim olan aile yaşantısından büyük bir kitleye hitap eden ülke yönetimine kadar birçok değişimi beraberinde getirmektedir. Bu süreç içerisinde ise bir görüşe göre ulus-devlet yönetiminin bir yok oluş sürecine girdiğine inanılmaktadır (Kurtdaş, 2018: 156-157). Tam aksi görüş ise ulus-devletin hala varlığını sürdürmeye ve gelişmeye devam ettiği yönündedir.

2.1. Küreselleşme Sürecinin Ortaya Çıkışı

SSCB'nin çöküşü, Batı ülkelerinin bu çöküşten yararlanır hale gelmesinin yanı sıra dünyadaki teknolojik gelişmeler neticesinde iletişimin ve ulaşımın kolaylaşması, tüketimin artması ve uluslararası bir pazar sermayesinin kurulmuş olması küreselleşmenin gündeme oturmasında ve önemli bir olgu durumuna gelmesinde büyük rol oynamıştır (Tanrıverdi, 2017: 21).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Amerikan endüstrisinin gereksinim duyduğu en az uğraş ve maliyetle sağlanabilecek araçların elde edilmesini sağlamak niyetiyle, asıl amacı liberalizmin ve kapitalizmin yayılarak sermayenin güçlü kılınıp

toplumsal koşulların oluşturulması olan Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası Kurulmuştur (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 74-75).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyada ekonomik anlamda değişiklikler ve dengesizlikler baş göstermiş, ekonomik problemler kişileri iş bulabilme ümidiyle başka ülkelere yönlendirmiş ve bu sebeple ülkeler arasında göç dalgası meydana gelmiştir. Önceleri ucuz işgücü olarak çalışmaya başlayan göçmenler, geldikleri ülkelerin kültürel dokusunu muhafaza ederek bulundukları ülkeye taşımışlardır. Bu durum göç alan ülkeleri rahatsız etmiş ancak hükümetler gerekli önlemleri alamayarak küreselleşme sürecine katkıda bulunmuşlardır (Tanrıverdi, 2017: 28).

Küreselleşme toplumlarda milliyetçi söylemlerin artmasına sebep olarak ulus-devleti krize sürüklemiştir. Kültürlerin ve sermayenin hızlı bir şekilde dolaşımı ulus-devletin kontrol alanını sınırlamaktadır. Ulus-devlet artık sorunlarına çözüm bulmakta zorlanmaktadır (Akıncı, 2012: 66).

Küreselleşme süreci ile birlikte devletin rolünde de değişiklikler kendini göstermiştir. Eskiden devletler tarafından yerine getirilen sosyal görevler önemli ölçüde devlet dışı yapılar yani sivil toplum kuruluşları tarafından yerine getirilmektedir (Drucker, 1992: 78).

Hobsbawm'a göre (2010: 217), günümüz dünyasında meydana gelen ve dünyanın kaderini belirleyecek olan temel politik çatışmalarda ulus-devlet yapılarının ilgisi ve etkisi oldukça azdır. Uluslararası ilişkilerin mahiyetinin 19. yüzyılla kıyaslandığında ciddi değişiklik göstermiş olması bu durumun temel nedenini oluşturmaktadır.

Küreselleşme sürecinde ulus-devlet gerek yukarıdan Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu (İMF) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından, gerekse aşağıdan alt kimlikler ve kültürler tarafından erozyona uğratılmakta ve egemenlik gücünü zamanla ulus-üstü güçlere devretmekte olduğu düşünülmektedir. Özellikle son dönemlerde yaşanmakta olan hızlı teknolojik gelişmeler ekonomideki yapısal oluşumları etkilemiş ve küresel rekabet piyasasını gündeme getirmiştir (Yücel ve Pustu, 2006: 117).

Habermas, bu düşüncenin aksine ulus-devletin daimiliğine vurgu yapmaktadır. Ona göre, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarda hala ulusal ekonomi egemendir. Kapitalist sistem işlerken gücünü ulusal devletten almakta ve ulus hala bir sermaye aracı olarak varlığını devam ettirmektedir (Habermas, 2002: 10).

2.2. Küreselleşmenin Ulus-Devletlere Etkisi

Küreselleşme güncelliğini ve her geçen gün etkisini daha fazla arttırmaktadır. Sosyal bilimlerde küreselleşme olgusunu dikkate almadan yapılacak her tartışma eksik kalacaktır. Küreselleşmenin boyutları ve ulus-devletlere etkisi üzerine çeşitli düşünceler ortaya atılmaktadır. Küreselleşme kimilerine göre baskıcı kapitalist ve emperyalist bir süreçken, kimilerine göre kendiliğinden gelişen karşı konulamaz bir süreçtir. Bu bağlamda üç farklı görüş ortaya çıkmaktadır; *aşırı küreselleşmeciler, kuşkucular* ve *dönüşümcüler* (Tanrıverdi, 2017: 30).

Aşırı küreselleşmeciler *"Radikaller"* olarak da anılmakla birlikte bu görüş, ulus-devletin tamamen ortadan kalkmak üzere olduğuna dair savlar ileri sürmektedirler. Giddens'a göre "iletişim devrimi ve bilgi teknolojisinin yaygınlaşması küreselleşme süreçleriyle yakından bağlantılıdır. Bu durum ekonomik alanda dahi böyledir. En yoksul bölgelerin de kapsam alanında bulunduğu ve anında gerçekleşen elektronik iletişim dünyası yerel kurumları ve gündelik yaşamı sarsmaktadır. (...) ulus-devlet yapısının bir değişme içerisinde olduğu bir gerçektir. Keynesci ekonomi yönetiminin temelini oluşturan ve ulus-devletlerin eskiden sahip oldukları bazı güçler etkinliklerini yitirmişlerdir. Küreselleşme bu bağlamda ulus-devletlerden ayrılmaktadır" (Zengingönül, 2004: 6). Giddens'a göre küreselleşme, tek bir süreç değil karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgudur (Tanrıverdi, 2017: 22).

Aşırı küreselleşmecilere göre küreselleşme; bir anlamda ulus-üstü olmaktır. Bu daha çok ekonomik anlamda kendisini hissettirse de siyasi, hukuksal ve kültürel bakımdan da aynı olay söz konusudur. Küreselleşme süreci ulus-devletin geleneksel politika araçlarını felce uğramakta, siyasal iktidarların ulusal düzlemde sosyal ve ekonomik politikaları hayata geçirme çabasında başarısız olmasına sebep olmaktadır. Günümüzde ulus-devlet kriz içerisindedir. Ulus-devletin krizine neden olan ve mahiyetlerindeki değişikliklere sebebiyet veren içsel ve dışsal etken de küreselleşmedir. Ortada bir kriz varsa, bu küreselleşmenin doğurduğu problemlerin, ulus–devlet biriminin boyutlarını aşmasından veya zorlamasından doğan bir krizdir (Yücel ve Pustu, 2006: 127-128). Küreselleşmeyle birlikte girilen bu yeni süreçte uluslar üstü bütünleşmelerin önem kazandığı dikkate alındığında ulus-devletin yetkilerinin daraldığı ve bunun olumsuz yönde etkilendiği sonucuna varılabilir (Erat, 2017: 200).

Ulus-devletin temel taşı olan egemenlik kavramı da küreselleşmeyle birlikte bir kriz içerisindedir. Mutlak egemenlik artık dünya üzerindeki diğer ülkelerle paylaşılmakta ve egemenliğin kaynağı

genel yasalar ve kurallar olarak uygulanmaktadır. Uluslararası örgütlerin etkinliğini artırması karşılıklı bağımlılığı beraberinde getirmiştir. Egemenlik hakları böylece uluslararası kuruluşlara devredilmiştir. Zaten küreselleşme süreciyle birlikte gelişen bilgi iletişim ağları ve teknolojiye yetişemeyen hükümetler de ulus-devlet yapısı içindeki kontrolünü kaybetmeye başladıkça yetkilerin uluslararası kuruluşlara devredilmesi daha da kolay hale gelmiştir. Uluslararası kuruluşlarla imzalanan, uluslararası anlaşmalarla uygulanan protokoller ve bir dizi genel kurallar yığını ulus-devletin yönetimini daha da zorlaştırır hale getirmiştir. Ulus-devlet için küreselleşmenin bir diğer sakıncalı durumu ise farklı ülke aktörleriyle yaşanan karşılıklı bağımlılık ilişkisinin artmasıdır ki bu da uluslararası kuruluşların ve çokuluslu şirketlerin etkisiyle gerçekleşmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı ulus-devlet etkisini gün geçtikçe kaybetmekte ve ulus-üstü güçlere yetkilerini devretmektedir (Yücel ve Pustu, 2006: 127-128).

Aşırı küreselleşmecilerin karşısında *kuşkucular* yer almaktadır ki onlara göre küreselleşme ulus-devlet sistemini erozyona uğratan bir olgudur. Bu görüşün temsilcilerinden biri olan Chomsky küreselleşmeye karşı duran bir bakış açısına sahiptir. Chomsky, küreselleşmenin ve beraberindeki küresel piyasanın gelişmesinin ulus-devleti zora soktuğunu söylemektedir. Ona göre gelişen teknolojiyle birlikte istihdam azalmakta, insanlar ve ülkeler arası eşitsizlik her geçen gün artmaktadır. Aynı zamanda Chomsky, üçüncü dünya ülkelerinde küreselleşme sebebiyle endüstri ve serbest ticaretin çökeceğini, işsizliğin ve beraberinde yoksulluğun artacağını, sadece küresel kapitalizmin karlı çıkacağını söyleyerek küreselleşmenin olumsuz etkilerine olan inancını belli etmiştir (Chomsky, 2002: 29-30).

Küreselleşmeye olumsuz bakan kuşkucular bu bağlamda küreselleşme sürecinin ekonomik açıdan zenginleri daha zengin yapacak adaletsiz bir sistem olduğu üzerinde durmaktadırlar. Dünya küresel bir uygarlık olmaktan öte farklı kültürler, farklı uygarlıklar ya da bölgeler arasında yeni çatışmaları ve bölünmeleri beraberinde getirmektedir (Tanrıverdi, 2017: 34).

Habermas, küreselleşmenin ulus-devlet üzerinde olumsuz etkileri olduğundan bahsetmektedir. Habermas'a göre ulus-devlet küreselleşmeyle birlikte denetimini yitirerek gücünü kaybetmekte ve bu durum karar mekanizmasında meşruiyet eksikliğini beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda da devletin varlık temelini oluşturan yönetsel hizmetlerin sunulmasında yetersizlikler ortaya çıkmaktadır. Yönetsel hizmetlerdeki çözülme ise daha çok bağımlı ülkelerde görülmektedir (Habermas, 2002: 27-30).

Küreselleşme hakkında ileri sürülen üçüncü ve son görüş ise *dönüşümcüler*dir. Bu görüş küreselleşmeye ne radikaller gibi ulus-devletin sonunun geldiği şeklindeki bir bakış açısıyla bakar ne de kuşkucular gibi küreselleşmeye korkutucu senaryolar biçer. Yalnız görüşlerinin kuşkuculardan çok radikallere yakın olduğu söylenebilir. Dönüşümcülere göre küreselleşme yaşamımızın her alanında kendini gösteren kaçınılmaz bir gerçekliktir. Küresel piyasa, çok uluslu şirketler, uluslararası anlaşmalar ulus-devletin hâkimiyet alanını kısıtlamakta ve ulus-devletin eski gücüne geri dönebilmesi için küresel yasalara uyum sağlaması gerekmektedir. Bu görüşün en önemli savunucularından biri olan Giddens, ulus-devletlerin küreselleşme karşısında yok olmayacağına, bireyler ve toplumlar arasındaki bağımlılığı artıracağına inanmakta ancak ulus-devletin yeni dünya düzenine uygun olarak kendini dönüştürmesi gerektiğini söylemektedir (Tanrıverdi, 2017: 35-36).

Giddens'a göre (2001: 113-114), ulus-devletler uluslararası arenanın en önemli aktörü olma özelliklerini sürdürmeye devam etmektedirler. Bazı büyük çokuluslu şirketlerin parasal değeri, birçok devletin Gayri Safi Yurt İçi Hasılasından fazla olmakla birlikte, ulus-devletler bu şirketlerden genellikle çok daha güçlüdürler. Bunun farklı nedenleri mevcuttur. Çokuluslu şirketlerin aksine, ulus-devletler belli bölgeleri kontrol etmekte ve askeri güce sahiptirler. Ulus-devletler, tek başına veya oluşturdukları ittifaklarla güvenliği sağlayabiliyorlar. Bir hukuk sistemi oluşturma ve uygulamak da ulus-devletlerin sorumluluk alanına girmektedir.

3. Ulus-Devletin Bugünün Dünyasındaki Yeri

Ulus-devletlerin sınırlarının küreselleşme ile birlikte git gide etkisizleşeceği ve zamanla ortadan kalkacakları yönündeki söylemler ve akademik dünyadaki tartışmalar zamanla farklılaşmaya başladı. Soğuk Savaş'ın ardından yeni bir dönemin başlangıcı sayılan bir takım olaylar sonrasında ortaya çıkan bazı gelişmeler, ulus-devletlerin ortadan kalkmakta olduğu yönündeki tezleri etkisiz hale getirmiştir. Ulus-devlet yaşanan bu olaylar neticesinde kendisini hedef alan değişimlere direnebilmiştir.

Ulus-devlete olan ihtiyacı ispatlar nitelikte olan olayların başında Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kuruluşların yetersiz kalışı gelmektedir. Bunun farklı örnekleri kendini göstermiştir. Bosna Hersek'e karşı Sırp saldırıları sonrasında barışı sağlamak bir tarafa, BM kontrolünde soykırım yapılmış olması en trajik örneği teşkil etmektedir. Sırpların, Arnavutlara şiddet uyguladığı ve binlerce kişinin ölmesiyle sonuçlanan

Kosova Savaşı yine yakın bir tarihte Avrupa'da yaşanmıştır. BM, kitlesel ölümlerin gerçekleştiği bu savaşta sorunları çözmekte yetersiz kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ise NATO'yu devreye sokarak Sırbistan'ı teslim olmaya zorlamış ve böylece ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemin hegemonik gücü haline gelmiştir. Uluslararası kuruluşların toplumsal krizlere müdahalede yetersiz kalışı, ulus-devleti, kimlikleri korumada birincil konuma getirmiştir (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 78).

Bir yandan devletler, küresel ekonomi ve uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla birbirlerine yaklaşırken bir yandan da etnik çatışmalar artmakta ve güvenlik ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu da ulus-devletin varlığını sürdürmesine olanak sağlamaktadır (Erat, 2017: 200). Etnik çatışmaları kamçılayan hususlardan birisi de göç eylemidir. Bilhassa Avrupa'ya doğru yapılan göç dalgaları suça meyilliliği artırmıştır. Toplumun huzurunu bozan bu durum karşısında milliyetçi hükümetler sert politikalar uygulamışlardır. Küreselleşmenin getirdiği farklı etnik, kültürel ve dinsel ögeler yerine ulus-devleti pekiştiren ortak kimlik, dil ve kültürel ögeler ön plana çıkarılmıştır. Milliyetçi hareketlere bir diğer örnek ABD'nin "fast-food" kültürü olarak gösterilebilir. ABD fast-food kültürü küresel sermayenin dolaşımıyla dünyanın her bölgesine kendini ulaştırmıştır. Yalnız bu başarı onun ve diğer ülkelerin ulus-devlet modelinden ayrıldığı anlamına gelmemektedir. ABD'nin demokrasiyi getirme söylemleriyle Irak ve Afganistan'ı işgali sonucunda pek çok Arap ülkesinin ABD'yi boykot etmesi bunun en açık göstergesidir. Arap ülkeleri milliyetçi bir tutumla Starbucks, McDonald's, Burger King, Coca Cola gibi ABD ürünlerinde talep azaltmıştır (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 77-80). Yaşanan bu hadiseler ulus-devletin devreye sokulduğunu kanıtlar niteliktedir.

11 Eylül terör saldırısından sonra ABD dış politikada daha etkin hale gelmiştir. Terörizm yeni tehdit algısı olarak ortaya çıkmış ve devletler teröre karşı tedbir alma girişiminde bulunmaya başlamışlardır. Terör gibi bir olgu karşısında devleti merkeze alan düşünüş yeniden gündeme gelmiştir. Bu süreci ABD yönlendirmiş hatta Afganistan'da demokratik bir ulus-devlet kurma fikri bu sürecin sembolü haline gelmiştir (Bacık, 2006: 69-76).

11 Eylül saldırısının en önemli sonuçlarından biri de İslamofobi'dir. İslamofobi, Batı'da Müslüman karşıtlığına sebep olurken, doğuda da ABD karşıtlığını beraberinde getirmiştir. Müslümanlara karşı ırkçı söylemler artmış, Müslüman, Arap ve Afrikalılar ötekileştirilmeye maruz kalmışlardır. Önceki yıllarda Müslüman karşıtı gerçekleştirilen söylemler hoş karşılanmazken 11 Eylül sonrasında İslamofobi Batı'nın politik bir aracı haline

getirilmiştir. Tek devlet ve tek millet anlayışının yanına din olgusu da eklenerek ulus-devlet pekiştirilmiştir (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 82).

Küreselleşme ile birlikte bütün dünyanın tek Pazar haline geleceği, ulus-devlet sınırlarının bu anlamda anlamsızlaşacağı yönündeki yaklaşım, serbest piyasa ekonomisinin uluslararası ilişkilerde git gide yaygınlaşacağı savına dayanmaktaydı. Hâlbuki son dönemlerde ortaya çıkan bazı gelişmeler durumun pek de beklendiği gibi gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. ABD, özellikle Donald Trump döneminde dış ticareti liberalleştirmek bir tarafa, bir savaş enstrümanı haline dönüştürerek ulus-devletlerin ekonomide hala ne kadar belirleyici olabileceklerini göstermiş oldu. Çeşitli ekonomik ambargo ve ticareti zorlaştıran ve sınırlandıran gümrük önlemleri ile ulus-devletlerin aldığı kararların daha etkili olmasını sağladı (Aytekin ve Uçan, 2018: 854-856). Bu bağlamda ABD dolarının da bir silah olarak kullanılmaya başlanması, güvenilirliğini zedelemenin ötesinde, birçok devletin kendi milli paraları veya alternatif ödeme araçları ile dış ticaretlerini gerçekleştirmelerine neden olmaktadır.

Sonuç

Modern ulus-devletler belli tarihi, ekonomik, dini vb. şartların gelişmesiyle ortaya çıkmış yapılardır. Ortaya çıkan hızlı gelişmeler sonucunda toplumsal mobilizasyon ve dönüşüm sağlanmıştır. Bu süreç içerisinde geleneksel olarak mevcut olan kimlik anlayışının yerine modern bir kimlik inşası söz konusu olmuştur. Modern ulus-devletler kendi makbul vatandaşlarını inşa etmişlerdir. Geleneksel toplumlarda olduğu gibi artık bireyler kendilerini ait oldukları dini cemaatle değil, içinde yaşadıkları ulus-devlet ile özdeşleştirmeye başladılar. Vatandaşların ortak kimlik etrafında bütünleşmeleri ulus-devletlerin en önemli uğraşı alanı haline gelmiştir. Bu süreç içerisinde her bir devlet kendi içerisinde etnik ve kültürel manada söz konusu bütünleşme sürecinin dışında kalmak isteyen farklı etnik veya dinsel topluluğu ya asimile etmiş ya da baskı, sürgün hatta katliama varan cezalandırmalara tabi tutmuştur.

Egemenlik ilkesi gereği her ülke iç işlerinde özgür bir şekilde hareket etme yoluna gitmiştir. Uluslararası ilişkilerin temel aktörü de devletler olmuştur. Ticaret yapılırken devletlerin yapmış olduğu anlaşmalar ve koydukları kurallar belirleyici olmuştur. Dolayısıyla ulus-devletlerin uluslararası arenada eşitliği ilkesi ile hareket edilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde her ne kadar 5 daimi üyenin belirleyiciliği söz konusu olmuş olsa da, ulus-devletlerin belirleyiciliğini engelleyen bir durum söz konusu değildi.

Ulus-devlet, küreselleşmeyle birlikte sorgulanır hale gelmiştir. Bu anlamda küreselleşmenin ulus-devlet üzerindeki tesiri yadsınamaz bir gerçektir. Söz konusu tesir kimi görüşe göre ulus-devletin yok oluşuna sebebiyet verirken kimi görüşe göre ulus-devlet erozyona uğramış olsa bile varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Ulus-devlet bu farklı görüşlerin ekseninde bugün hala varlığını sürdürmektedir.

Meşru bir yapı olarak ulus-devlet, küreselleşmeyle birlikte bir dönem erozyona uğramış olsa da gerçekleşen çeşitli tarihi olaylar neticesinde varlığını pekiştirmektedir. Bunun en bariz örneği 11 Eylül saldırısıdır. Gücü merkeze alan ulus-devlet, gerçekleşen terör saldırısıyla birlikte güvenlik olgusu etrafında yeniden birleşmiştir. Devletlerin dışa açılması bir tarafa, tam tersine içe kapanmaya başladığı bir süreç tetiklenmiştir.

Uluslararası kuruluşların küreselleşme sürecinde yetersiz kalışı ulus-devletlerin varlığını pekiştirmiştir. Yaşanan çeşitli toplumsal ve ekonomik krizlerse millileştirme politikalarını artırır nitelik göstermiştir. İslamofobi ve göç karşıtlığı gibi yaşanan ırkçı tutumlar üst kimlik oluşturma çabalarını artırmış ve ulus-devletler konumlarını güçlendirmiştir. Ulus-devlet düşünülen tüm küreselleşme fikirlerine rağmen sınırlarını kapatarak varlığını sürdürme yönünde bir gelişim göstermiştir.

Kaynakça

Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2011). *İmparatorluktan Tanrı Devlete*. 7.b., Ankara: İmge Kitapevi.

Akbulut, Ö. Ö. (2007). *Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*. 1. b., Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Akıncı, A. (2012). Modern Ulus-Devletlerin Doğuşu**.** *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 61-70.

Aoki, T. (2003). Çağdaş Japonya'da Küreselleşmenin Boyutları. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s.76-97). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Aslan, S. (2009). Küreselleşmenin Ulus-Devletlere Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 289-296.

Aytekin, İ., Uçan, O. (2018). Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 851-862.

Bacık, G. (2006). Westfalyan Sistemin Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika. *Uluslararası İlişkiler,* 3 (10), 53-84.

Baumann, G. (2006). *Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*. Demirakın, I. (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

Berger, P. L. (2003). Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s. 9-26). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Chomsky, N. (2002). *Chomsky ve Küreselleşme*. Kılıç, M. (Çev.). İstanbul: Everest Yayıncılık.

Coşkun, İ. (1997). *Modern Devletin Doğuşu*. İstanbul: İmece Yayınları.

Çetin, H. (2008). İktidar ve Meşruiyet. Mümtaz'er Türköne, M. (Ed.). *Siyaset* içinde (s. 35-69). 8.b., Ankara: Lotus Yayınevi.

Drucker, P. F. (1992). *Yeni Gerçekler*. Karanakçı, B. (Çev.), 2. b., Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Erat, V. (2017). Küreselleşme ve Ulus-Devlet Sarmalında Devletlerin Göçmen Politikası. *KAÜİİBFD,* 8 (15), 197-209.

Erözden, O. (1997). *Ulus-Devlet*. 1.b. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Eryılmaz, B. (2004). *Bürokrasi ve Siyaset; Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. 2.b., İstanbul: Alfa Yayınları.

Gellner, E. (2009). *Milliyetçiliğe Bakmak*. Coşar, S. (Çev.). 3.b., İstanbul: İletişim Yayınları.

Geulen, C. (2011). Nationalismus als kulturwissenschaftliches Forschungsfeld. Friedrich Jaeger, Burkhard Liebsch (Hrsg.). *Handbuch der Kulturwissenschaften* (439-457). Band 1, Sonderaufgabe, Stuttgart · Weimar: Verlag J. B. Metzler.

Gökberk, M. (2010). *Felsefe Tarihi*. 19. b., İstanbul: Remzi Kitabevi.

Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*. Akınhay, O. (Çev.). 1. b., İstanbul: ALFA.

Giddens, A. (2001). *Üçüncü Yol ve Eleştirileri*. Şad, N. (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.

Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2007). *Tutunamayanlar ve Hukuk*. 1. b., Ankara: Dost Yayınları.

Guibernau, M. (1997). *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*. Domaniç, N. N. (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*. Beyaztaş, M. (Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.

Hobbes, T. (1995). *Leviathan.* Lim, S. (Çev.). 2. b., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hobsbawm, E. J. (2010). *Milletler ve Milliyetçilik*. Akınhay, O. (Çev.). 4. b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hsiaq, H. M. (2003). Çağdaş Tayvan'da Kültürel Küreselleşme ve Yerelleşme. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s.56-75). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Hunter, J. D. ve Yates, J. (2003). Küreselleştirici Amerikan Dünyası. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s.328-365). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kapani, M. (1997). *Politika Bilimine Giriş*. 9.b., Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kellner, H. ve Soeffner, H. (2003). Almanya'da Kültürel Küreselleşme. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s.130-156). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kovacs, J. M. (2003). Macaristan'da Kültürel Küreselleşme. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s. 157-187). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kökürk, A. (2011). Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 7 (13), 73-97.

Kurtdaş, M. Ç. (2018). Küresel Terör Çağında Ulus Devletin Artan Önemi. *TESAM Akademi Dergisi*, 5 (2), 151-181.

Küçükalp, D. (2011). *Siyaset Felsefesi*. 1.b., İstanbul: Say Yayınları.

Langewiesche, D. (1995). Nation, Nationalismus, Nationalstaat: Forschungsstand und Forschungsperspektiven. *Neue Politische Literatur*, 40, 190-236.

Langewiesche, D. (2000). *Nation, Nationelismus, Nationalstaat in Deutschland und Europa*. München: Verlag C.H. Beck.

Lepsius, M. R. (1990). Der europäische Nationalstaat: Erbe und Zukunft. M. Rainer Lepsius (Hrsg.), *Interessen, Ideen und Institutionen* (s. 256-269. Opladen: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.

Maalouf, A. (2009). Ölümcül Kimlikler, Bora, A. (Çev.). 29. b., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Merriman, J. (2018). *Rönesanstan Bugüne Modern Avrupa Tarihi,* Alpagut, Ş. (Çev.). 1.b., İstanbul: Say Yayınları.

Oran, B. (1997). *Az Gelişimiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli,* 3. b., İstanbul: Bilgi Yayınları.

Osterhammel, J. (2003). *Geschichtswissenschaft jenseits des Nationalstaats: Studien zu Beziehungsgeschichte und Zivilisationsvergleich*, Helmut Berding, Jürgen Kocka, Paul Nolte, Hans-Peter Ullmann und Hans-Ullrich Wehler (Hrsg.), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Robertson, R. (2011). Glokalleşme: Zaman-Mekan ve Homojenlik-Heterojenlik. *Kaygı*, 17, 185-203.

Sander, O. (2009). *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e.* 18. b., Ankara: İmge Kitabevi.

Sarıbay, A. Y. (1991). Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi. *Birikim Dergisi*, 32, 17-24.

Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyasal Sosyoloji*. 4. b., İstanbul: Der Yayınları.

Srinivas, T. (2003). Kültürel Küreselleşmede Hindistan Örneği. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s. 98-127). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tanrıverdi, E. G. (2017). *Sosyolojik Açıdan Küreselleşme ve Ulus-devlet (Giddens, Bauman ve Habermas Örneği).* 1.b., Ankara: Seçkin Yayınevi.

Uğuz, H. ve Saygılı, R. (2016). Küresel Dünyada Ulus-Devlet. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (32), 127-147.

Wallerstein, İ. (2009). *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*. Birkan, T. (Çev.). 3. b., İstanbul: Metis.

Yan, Y. (2003). Çin'de Devlet ve Kültürel Geçiş Süreci. Peter L. Berger, ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* içinde (s. 28-55). Ortaç, A. (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Yılmaz, E. A. ve Akbulut, A. (2016). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Rolü Ulus-Devletler Güçleniyor mu?, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 71-88.

Yılmaz, A. (2001). *Çağdaş Siyasal Akımlar Modern Demokraside Yeni Arayışlar*. 1. b., Ankara: Vadi Yayınları.

Yücel, N. ve Pustu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Alternatifi Kent Devlet Olabilir mi?. *Türk İdare Dergisi*, 450, 117-140.

Zabunoğlu, G. (2018). Günümüzde Ulus-Devlet. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 535-559.

Zengingönül, O. (2004). *Küreselleşme: Yoksulluk Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde*. Ankara: Adres Yayınları.